

В. В. Петренко

Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна

КРИТЕРІЇ АНАЛІЗУ КУЛЬТУРИ ПОСЕРЕДНОСТІ

В. В. Петренко. Критерії аналізу культури посередності

Розглянуто проблеми аналітики культури посередності в контексті теоретико-методологічних підходів до вивчення цього феномену. Визначено специфіку виявлення критеріїв до аналізу посередності. Виявлено критерії, які необхідно застосовувати в контексті досліджень посередності як соціокультурного феномену. Також означено недостатню висвітленість подібної проблематики у вітчизняній літературі та необхідність внесення її в загальноєвропейський контекст. Окреслено різні регістри дослідження культури посередності, спираючись на антропологічний принцип, а саме: мовленнєвий, гносеологічний, онтологічний, феноменологічний та комунікаційний рівні проявлення посередності в інформаційному суспільстві постмодерної епохи. Проаналізовані питання співвідношення влади і посередності, дискурсивних практик та ідеологічних наративів у контексті формування посередності та механізми функціонування посередності в інформаційній площині.

Ключові слова: *тоталітаризм, сила, влада, критерії, опії, санкції, ідеологія, монологізм.*

V. V. Petrenko. Criteria for the analysis of the mediocrity culture

The problems of analyzing the culture of mediocrity in the context of theoretical and methodological approaches to the study of this phenomenon are considered. The specificity of determining the criteria for the analysis of mediocrity is determined. The criteria that should be used in the context of studying mediocrity as a sociocultural phenomenon are determined. It also determines the insufficient coverage of such issues in domestic literature, the need to bring it into a common European context. Various registers of research based on the anthropological principle are outlined, namely: linguistic, epistemological, ontological, phenomenological and communicative cultural manifestations of the manifestation of the anthropological principle in the information society of the postmodern era. The issues of the relationship between power and closeness, discursive practices and ideological narratives in the field of the formation of personal sensitivity and mechanisms of direct manipulation in circulation are analyzed.

The relevance of the article. Thanks to the work of J. Ortega y Gasset at the beginning of the

XX century, the phenomenon of mass man was discovered, revealed against the background of mass ideologies and widespread industrialization that took place in Europe. At the same time, M. Heidegger as a result of phenomenological experiments discovered the impersonal man Dasein. This coincidence was not accidental, but historically determined, one might even say affective in the context of the First and then the Second World Wars, after which a new world order was established on the basis of what emerged in the XX century – anthropological reality. In the case of the study of mediocrity, it is necessary to talk about a new round of anthropology, which occurred as a result of a new technological revolution in the field of communication and informatization of societies in the late XX – early XXI century. The relevance of the research topic is to choose new criteria by which to recognize the mediocre person, and to point out new fundamental features that indicate its presence not only as something fragile but also as real, i. e. that is fully manifested in society, and creates a new type of culture. This article began with a discussion of those markers that can be identified analytically to clarify the question: what are the characteristics of the phenomenon of mediocrity, and what do they indicate?

The methodology of substantiation on the systematic analysis of the phenomenon of mediocrity, which makes it possible to see this phenomenon as a set of features that manifests itself through formal definition in different planes of language, ways of communication, ways of thinking and more. This requires a hermeneutic approach. A significant place in the study is occupied by phenomenology as an approach to the study of phenomena as such.

The scientific novelty of the article is to highlight the criteria that must be applied in the context of studying the phenomenon of mediocrity. Since the concept of mediocrity is not sufficiently clarified in domestic science, based on European experience, it became necessary to substantiate the criteria for the analysis of this phenomenon and its derivatives in the field of culture. The culture of mediocrity is a new anthropological form, the criteria for which are still not fully understood, as the subject of research is constructive and logically follows from the study and systematization of qualities and values that are inherent in the phenomenon but do not clarify its position in the social sphere. In this regard, identifying the criteria for analyzing and showing the presence

of mediocrity as a given is a necessary element to pave the way for the development of research on this issue and is the first step towards the reception of mediocrity in the context of informatization and technology of modern societies.

The practical significance of the article is to prepare the ground for further analysis of mediocrity in the context of modern research of mass culture, in terms of culturological, philosophical, sociological research.

The results. The mass man underwent a transformation in the 1990s. Thanks to scientific progress, it has gradually become a conglomeration of mediocrities that permeates society and has ample opportunity to influence the real situation, articulating the already established ideological system that exists in cyberspace. Thus, a new social unit is formed, which is determined by the territorial nature, the constitution in social networks, skills of fast communication, ideological commitment and so on. Mediocrity as a speech effect is manifested on the Internet as a grey area of commentators who comment on information, and those who create an information product, based on the end user. In this context, the mediocre person consumes the information that is created for him: bloggers, opinion leaders, the media, and so on. on the basis of those substantially present features which contain mediocrity. Defining the mechanisms of functioning of mediocrity in the information space, we can conclude that mediocrity is not just an object of ideology, but also a new political subject of monologue format, which defines the new information totalitarianism.

Keywords: *totalitarianism, power, government, criteria, opinion, sanctions, ideology, monologism.*

Актуальність статті. Завдяки працям Х. Ортеги-і-Гасета, на поч. ХХ ст. набув поширення феномен масової людини, який було виявлено на тлі масових ідеологій та широкої індустріалізації, що відбувалась в Європі. У той саме час М. Хайдеггер у результаті феноменологічних дослідів відкрив безособову людину *das Man*. Цей збіг був не випадковим та історично зумовленим, можна навіть зазначити, афективним у контексті спочатку Першої, а потім і Другої світової війни, після якої був встановлений новий світовий порядок, який ґрунтувався на сформованій у ХХ ст. антропологічній дійсності. У випадку досліджень, присвячених посередності, необхідно зазначити про новий виток антропології, який стався внаслідок нової технологічної революції в галузі комунікації та інформатизації суспільств наприкінці ХХ – поч. ХХІ ст. Актуальність теми дослідження полягає у відборі нових критеріїв, за якими ми можемо впізнати посередню людину і відзначити нові фундаментальні ознаки, які вказують на її присутність не

тільки в якості чогось ледь вловимого, але і реального, тобто того, що проявляє себе повною мірою в соціальній площині й витворює новий тип культури. Ця стаття розглядає ті маркери, які можна виокремити аналітичним шляхом для того, щоб прояснити таке питання: які характеристики має феномен посередності і на що вони вказують?

Методологія ґрунтується на системному аналізі феномену посередності, який надає змогу розглядати цей феномен як сукупність ознак, що проявляються через формальне означування в різних площинах: мові, способах комунікації, способах мислення тощо. Усю здобуту інформацію слід концептуалізувати (для цього необхідно використовувати герменевтичний підхід). А також значне місце в дослідженні посідає феноменологія як підхід до вивчення явищ як таких.

Наукова новизна статті полягає у висвітленні критеріїв, які необхідно застосовувати в контексті дослідження феномену посередності. Оскільки поняття посередності не є достатнім чином проясненим у вітчизняній науці, то, базуючись на європейському досвіді, слід здійснити обґрунтування критеріїв до аналізу цього феномену і похідних ефектів у галузі культури. Культура посередності – це нова антропологічна форма, критерії дослідження якої досі не є з'ясованими до кінця, оскільки сам предмет дослідження являється конструктивним і логічно впливає із дослідження і систематизації якостей та цінностей, які притаманні феномену, але не прояснюють його положення в соціальній площині. У цьому співвідношенні виявлення критеріїв, за якими необхідно аналізувати і виявляти присутність посередності як певної даності, є необхідним елементом проторювання шляхів для розвитку досліджень із цієї проблематики і є першим кроком до рецепції посередності в контексті інформатизації та технологізації сучасних суспільств.

Практичне значення статті полягає в тому, щоб підготувати ґрунт для подальшого аналізу посередності в контексті сучасних досліджень масової культури в розрізі культурологічних, філософських, соціологічних досліджень.

Постановка проблеми. Критерії аналізу культури посередності логічно впливають з теоретико-методологічної бази, яку необхідно застосовувати при дослідженні самого поняття посередності, виводячи його з поля оціночного судження і вводячи в науковий колообіг. Такою теоретико-методологічною базою є напрацювання в галузях соціології, культурології та філософії. У випадку з феноменом посередності

необхідно брати до уваги ті площини, в яких поєднуються всі три дисципліни, і розглядати проблему посередності з точки зору теорії культури, і теорії ідеології, і філософської рецепції перших двох. Тобто вже на цьому етапі можна застосувати класичний метод Гегеля (теза-антитеза-синтез) саме з точки зору діалектики, необхідно ставити питання про посередність як про результат історичної перспективи, хоча і слід зауважити, що в аспекті історизму треба зробити крок вперед, виходячи за межі історії.

Результати. Людина масова, пройшовши трансформацію в 90-х рр. ХХ ст. завдяки науковому прогресу, поступово перетворилась на конгломерат посередностей, який пронизує усе суспільство і має цілком широкий спектр можливостей для того, щоб впливати на реальне положення речей, артикулюючи вже задану ідеологічну систему, яка побутує в просторі віртуального. Таким чином формується нова соціальна надодиниця, яка визначається детериторіальною природою, конституційованістю в соціальних мережах, швидкою комунікаційною здатністю, ідеологічною ангажованістю тощо. Посередність в якості мовленнєвого ефекту проявляється в мережі Інтернет в якості сірої зони коментаторів, які коментують інформацію, і тих, хто створює інформаційний продукт у розрахунку на кінцевого споживача. У цьому контексті посередня людина споживає ту інформацію, яку їй створюють: блогери, лідери суспільних думок, ЗМІ на основі тих субстанційно присутніх ознак, які містить в собі посередність. Визначаючи механізми функціонування посередності в інформаційному просторі, можна дійти висновку, що посередність не просто є об'єктом ідеології, але і новим політичним суб'єктом монологічного формату, що визначає новий інформаційний тоталітаризм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До теми посередності в контексті академічних інституцій та соціальних процесів маргіналізації окремих груп звертався Дж. К. Германовіч у праці «Культура посередності» (2013), з історико-філософського погляду цю проблему висвітлював В. Д. Плахов «Герої та героїзм. Досвід сучасного осмислення вікової проблеми» (2008), з точки зору мистецтва в контексті культури на цю проблему звернув свою увагу китайський письменник Ван Мен у статті «Посередність не злочин, але коли залишається тільки посередність, то стає дуже небезпечною» (2014), дуже добре зв'язок між тоталітаризмом і масовою людиною показав М. А. Хевеши в статті «Масове суспільство в ХХ ст.» (2001), цікаві якості посередності в контексті акторської гри виділяє

В. Понсо «Праця і талант в творчості актора» (2013). Тут слід пояснити: ця робота самим фактом свого існування вказує на те, що дослідники в межах своїх галузей намагаються позначити якості посередності, виокремити деталі, притаманні саме посередності, окреслити ознаки, які проявляють посередність в тій чи іншій мірі. З політичної точки зору проблему посередності розглядає В. Гельдман у статті «Синдром посередності в Росії: внутрішньополітичні і зовнішньополітичні перспективи» (2013), також сучасні українські дослідники Т. Гундорова: «Кітч та література. Травестії» (2008), «Слідами Адорно: масова культура і кітч» (2005); особливо цікавою роботою в українському контексті є стаття Д. Шевчука «Індивідуально-особистісне буття людини перед викликами сучасності» (2019), який ґрунтовно піднімає тему невизначеності сучасної людини як екзистенційної загрози в умовах масовізації культури. Ця невизначеність зумовлена неможливістю зробити вибір в умовах широти вибору. Стаття, на нашу думку, заслуговує окремої уваги.

Мета статті — здійснити аналіз посередності, основувшись на її формальних ознаках, виходячи із комплексної проблематики дослідження, яка містить елементи соціополітичної філософії, культурології, соціальної психології та комунікативної теорії; виявити критерії, за якими можна визначити посередність як феномен культури; проаналізувати способи проявлення посередності на конкретних прикладах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Що мається на увазі, коли йдеться про посередність? Це не лише риторичне означення, за допомогою якого можна описати певний феномен, але і вихід за межі цього формального підходу, позначення стану і положення, в якому перебуває індивід. Критерії аналізу в цьому випадку перестають бути універсальними, і може скластися враження, що вони підпадають під суб'єктивістський редукціонізм і випадають з наукової парадигми, яка тяжіє до об'єктивності як об'єктності, себто — опертя на об'єкт. Але слід зауважити, що нашим завданням є уникнення подібного спрощення. У нашому випадку об'єкт є цілком конструктивним, тому (як і будь-який конструкт) його можна деконструювати шляхом визначення ключових (універсальних) ланок, які можуть вказати нам на характеристику самого феномену посередності з одного боку, а з іншого — реконструювати так само, як реконструюється побут і життя людини ХІХ ст. Таким чином, деконструюючи соціальні процеси, розкладаючи їх на окремі елементи великої системи (приклад: ідеологія) і надаючи характе-

ристку цим елементам, ми можемо, знаходячи сутнісно важливі чинники, віднайти ті структури, які дозволяють міркувати про реконструкцію посередності на основі тих матриць, що закладені в ідеології.

Відповідаючи на питання про те, на яку структуру опирається ідеологія, ми можемо відкрити критерій для характеристики посередності. Конформізм, на якому базується ідеологія, є однією з характеристик посередності. У свою чергу, саме поняття ідеології ми беремо з соціально-політичного або ж ширшого соціологічного словника і переносимо на ґрунт культурології, а саме тих культурних особливостей, які надають змогу реалізувати ту чи іншу ідеологічну програму і навпаки (наприклад: християнська культура і радянський проєкт, технократія і неолібералізм, радикальний раціоналізм і технологізація тощо). Тут ми вступаємо на шлях порівняльної аналітики і герменевтики, яка синтезує наявний історіографічний матеріал (наприклад: факти існування СРСР, ідеологічних кон'юктур соціалістичного і неоліберального типу, ЗМІ в якості машин пропаганди тощо).

Наступне питання, яке можна закономірно поставити: на якому рівні конформізм є критерієм, а на якому результатом? Конформізм як термін є результатом відбору із багатьох термінів, які пропонуються соціологічними дослідженнями^{1,2}. Критеріями цього відбору можна назвати доцільність та ефективність у контексті дослідження. Самий же феномен конформізму можна використати в якості критерію в той момент, коли відбувається подвійне зіткнення. З одного боку, це зіткнення в контексті соціального дослідження, а з іншого — у контексті психоаналітичної теорії, яку необхідно застосовувати на мікрорівні, себто на рівні індивіда, який, перебуваючи в стані страху і тривоги, обирає конформізм як єдиний можливий шлях до впокоєння. Цей вибір також можна розглядати в екзистенційному ключі (згортання екзистенції в результаті вибору). Подібна аналітика, з одного боку, дає нам можливість сформулювати анамнез сучасних європейських суспільств і віднайти категоріальний апарат для осмислення заявленої проблематики, а з іншого, шукати можливий вихід із наявного положення речей.

У цьому контексті слід зауважити, що дослідження має проводитись у двох реєстрах: 1) соціально-політичному та 2) індивідуальному. Саме на другому етапі необхідно сконцентрува-

ти свою увагу в контексті конкретно означеного феномену посередності. Водночас індивідуальне завжди поміщене в соціальне і маркується культурою як те, що володіє певною формою, а значить, володіє певними ознаками, які складаються у внутрішньологічній послідовності так само, як (згідно з теорією К. Маркса) кожна річ є етапом і частиною іншої речі. Так можна сказати і про проявлення форми, яка визначається і сутнісно онтологічними чинниками (наприклад: інстинкт самозбереження), і культурно детермінованими (наприклад: за допомогою чого ми намагаємося вберегтися від небезпеки: залучаючи систему табу, правил, законів тощо), і історично визначеними (наприклад: масове суспільство є результатом і лібералізації західних суспільств, і результатом часової мінливості тощо).

В усьому цьому кількісному і варіабельному просторі основне завдання полягає в тому, щоб знайти етапи нівеляції Я як такого, зважаючи на усі можливі чинники, які призвели до проявлення феномену посередності як певної сукупності історично визначених етапів розвитку мас. У цьому контексті слід зазначити, що маса — це завжди сукупність, але не завжди рівно означена. Пояснити це можна арифметично: 2 включає в себе 1+1, але 2 не є 1, а 1 не є 2, і 1 не дорівнює 1, оскільки їх дві одиниці. Така позиція вказує на конфлікт одиниць, що складають суму, але сама сума завжди залишається відмінною від одиниць. Це можна проілюструвати банальним прикладом: коли ми розмірковуємо про «суспільство», ми завжди маємо на увазі сукупність одиниць, але ці одиниці можуть мати різні погляди на саме суспільство, вибудовуючи внутрішню логіку взаємодії. Посередність у цьому ключі виступає тою сукупністю, яка має реальний вплив на положення речей (хоча б електоральним шляхом при виборчій демократії), але має абсолютно детериторіальну природу. Себто ми можемо реконструювати образ посередності, але не можемо встановити її місце знаходження (це може бути і відділок поліції, і каса в супермаркеті, і освітні заклади тощо); ставити в цьому випадку питання необхідно не в форматі «де?», а у форматі «як?», «як саме проявляється посередність?».

Цей шлях не означає усунення культури як такої, а лише вказує на інакшість її сутності. Культурна аналітика завжди спирається на певний набір артефактів, які виступають у ролі свідчення про- (епоху, країну, обставини тощо).

1. Аронсон, Э. (1998). Общественное животное. Введение в социальную психологию.

2. Фромм, Эрих. (2011). Механизмы «бегства». Бегство от свободы = Escape from Freedom. АСТ.

У нашому випадку такими артефактами можуть бути цілком різноманітні речі, які вказують на присутність посередності. Для того щоб провадити подібний аналіз, необхідно позначити окремі складові того феномену, який ми будемо називати посередністю, а саме: мовний рівень — позначений способом функціонування мови та її конструктив. Наприклад: узагальнення («всі українці готові до...»); використання маніпулятивних, ідеологічно маркованих фігур «проте», «зате» («так, ми побудували ГУЛАГ, зате провели індустріалізацію», «так, я брав участь у цьому злочині, проте у мене не було іншого виходу», «так, ми вводимо цензуру, але в Росії...»). Подібні конструкції протиставлення мають на меті зняття із себе відповідальності, ухил від прямої реакції на поставлене питання; тут слід зауважити, що формулювання «так, але» вказує на опосередкованість індивіда, тобто суб'єкт апелює до чогось іншого, нівелюючи значення першого. Цей ухил від прямого питання втілюється в різноманітних конструкціях, які плавають в інформаційних площинах і можуть стати для нас важливими «свідцтвами» в контексті дослідження посередності.

Наступний тип можна показати в якості спрощення («Путін — вбивця», «криза західних демократій», «країни третього світу» тощо). Ці фрази є порожніми, оскільки вони фіксують лише фантазм мовця, не підважуючись якимось реальним сенсом. Якщо узагальнювати типи мовлення і розподіляти їх на дві категорії, то слід зауважити, що вони розділяються на 1) ті, що продиктовані ідеологічно-політичним шляхом і 2) ті, які породжуються із міфо-поетичного фантазму, який є за своєю природою універсальною (наприклад: міф про золотий вік або про загробне життя) і циркулюють в інформаційному просторі («ми хочемо жити як у Європі», «європейські цінності», «американська демократія»). Посередність оперує, з одного боку, тими словесними конструктами, які їй вкладають до рота ідеологи (ЗМІ, політики, інтернет-блогери, лідери громадської думки), а з іншого, вона реалізує бажання, яке випливає із колективного підсвідомого, що вміщує в себе міфо-поетичний фантазм. Артикуляція подібних словесних конструктив є «зрізанням» тої думки, яка могла тільки позначити власну присутність, але не об'єктивувати себе повною мірою, оскільки посередність ніколи не робить шлях вперед, вона лише продукує і споживає: продукує словесну форму і споживає власний

фантазм. Цей двосторонній зв'язок вказує на переміщення і артикуляцію інформації двоканальним шляхом, і це надає нам змогу міркувати про унікальний мовний простір, у якому перебуває посередність і яким вона ангажована. Мовний рівень для осмислення посередності є надзвичайно важливим, оскільки надає нам можливість для опису посередності з точки зору формальної об'єктивації.

Наступна складова, яку ми розглянемо в контексті посередності, є мислення або неможливість мислення. Якщо ми беремо усталене формулювання мислення як певного процесу, то слід наголосити на тому, що будь-яке мислення позначає артикуляцію як фінальний етап; у нашому випадку відбувається «зріз» у мові, і це вказує на «зріз» в мисленні. Мислення — це процес просування думки від А до В, що позначається розгортанням. Необхідно вказати на те, що між А і В є присутнім зв'язок стосунків між суб'єктом і тим, про що саме ми мислимо. У свою чергу³, акт мислення (саме акт, певна подія) містить у собі сукупність відносин між суб'єктом, його мисленням про те, як я мислю⁴ і фінальним етапом мислення, а саме вираженням. Але і саме вираження є продовженням мислення, вже огорнутого в мовний процес. Мова тут виступає в ролі техне; тобто мова — це знаряддя мислення, яке так само продовжує мислення, як палиця людську руку. І в середині вже мовлення мислення має розгортатися і виражатися в усій своїй повноті. Питання про те, як мислити (і чи цей акт можна назвати мисленням) необхідно ставити відносно того, що саме виражають або не виражають мовні конструкції, які можна спостерігати на різноманітних площадках (наприклад: коментарі в соціальних мережах VK, Facebook, Twitter, Однокласники тощо, коментарі під відео на YouTube, або на різноманітних тематичних сайтах).

У контексті форм виразу необхідно зауважити, що такі форми є абортіваними. Абортована думка — це думка, яка не змогла сформуватися, але вже викинута в інформаційний простір. Подібними «абортіваними думками» рясніє мережа Інтернет і вказує не тільки на повну некомпетентність того, хто пише, але й ідеологічну ангажованість детериторіального образу, який промовляє щось. Той, хто пише, зазвичай ховається під нікнеймом, у нього немає фотографії, він не є впізнаваним. У принципі мережа Інтернет — це простір невпізнаваного і детериторіального, адже користувач (юзер) знаходиться в

3. Якщо ми говоримо за М. Мамардашвілі

4. Ця тема присутня у Пятигорського

площині Інтернету, а не в географічному місці, він транслює певний меседж, але не може вказати на його сенс.

Розглянемо приклад: під публікацією ТСН в YouTube від 31 січня 2022 р. про канадського прем'єра, який залишив резиденцію разом зі своєю сім'єю через антивакцинаторський мітинг, 132 коментарі і жодної розгорнутої, тим паче аргументованої думки немає; це скоріше заклики, констатація факту чи іронічне пересмикування тощо, але жодної думки виражено не було. Подібні формулювання є надзвичайно короткими і не підлягають ні дискусії, ні розгортанню; вони є абатованими думками, які «витягли із свідомості реципієнта по шматках». Інструментом такого витягування є сюжети, які є впізнаваними для реципієнта, оскільки вже передували побаченому і «готували суб'єкта до аборту».

Отже, думка зрізана (чи думка абатована) є ознакою масової людини, людини посередньої. Натомість слід зауважити, що посередність може використовувати не тільки елементарні словесні конструкції; вона може користуватися цілком довгим рядом різноманітно сплетених речень, які у своїй сукупності висмикують певні факти і подаються в наративному ключі як певна даність. Прикладом може слугувати стаття О. Бойченка на сайті Збруч⁵ «Зона русского міра». Автор не вдається до подробиць, чим є «руський мір», чи можна взагалі використовувати подібне формулювання, чим «руський мір» відрізняється від італійського чи французького, і, врешті-решт, чи читав він В. Соловйова чи П. Флоренського. Посилаючись на кілька цілком відомих польських імен, автор порівнює націонал-соціалістичні табори смерті із ГУЛАГом, безапеляційно і з цілковитою впевненістю у своїх словах. Ця впевненість, навіть самовпевненість, показує посереднє уявлення про заявлену тему. У цьому випадку думка також є абатованою, оскільки не є аналітичною; стан посередності в цьому випадку — це діагноз інтелектуальної неспроможності сформулювати певну системну, розгорнуту і послідовну думку, виражену в словах.

У цьому всьому присутня ситуація «недо-»: недомислення, недопроговорення, недовизначення. Ця ситуація складається з декількох зв'язків. I — Коли думка ще не оформилася, а вже була висловлена. II — Висловлене було ідеологічно маркованим і пов'язане з Великим Іншим — дискурсом ідеології, який пронизує індивіда і соціум загалом, а, значить, відсилає

до третього, але ніколи не кристалізується до кінця і у свою чергу відпрацьовує функцію машин з виробництва пересудів. III — «Порожня бульбашка» приєднується до лінії інформаційного потоку, і ця структура схожа на молекулярне утворення довкола єдиного дискурсивного стрижня. Цей молекулярний псевдооб'єм витворює масу абатованих думок, які встановлюють захисну оболонку довкола дискурсу і не дають проникнути в нього чужим елементам, тобто іншим, альтернативним думкам, поглядам тощо. Ця функція подібного роду зв'язків між порожнім значенням і дискурсом є важливою для самозбереження системи, яку намагаються атакувати різні елементи інших систем. IV — Зв'язок «напів-». Реалізується в якості напівправди в ситуації, при якій текст з одної точки зору вказує на певні історичні факти, але інтерпретує їх в контексті того дискурсу, який необхідно автору, жодним чином не вдаючись до обґрунтування чи аргументації.

Такі форми і зв'язки показують нам абатованість думки безвідносно до кількості написаного\казаного тексту. У цьому контексті Інтернет (як і загалом публічна сфера) виступає в ролі площини, в якій реєструється сказане; реєструється і зникає. Посередність тут виступає в ролі мовного суб'єкту, який не є повноцінно вираженим. Критерії, які необхідно застосовувати в межах дослідження мислення посередності, повинні відповідати вимогам сучасної інформаційної епохи і їх основним завданням є формування системи аналітики мислення в контексті цифровізації суспільств. Подібна практика є необхідною для того, щоб виявити можливості мислення (або не мислення) в контексті витвору нового інформаційного суспільства, яке рухається в дискурсивних потоках неоліберальної ідеології.

Наступний критерій, який необхідно виявити, лежить у площині емоцій, а саме — емоційна складова повідомлень, про які ідеться. Всі подібні повідомлення є емоційними і виступають у ролі реакції на подію, яку передало ЗМІ. Такі емоції, як страх, агресія, злість, тривога є не тільки реакцією на певну інформацію, але і субстанційно значущими елементами людської психіки, що виступають в ролі способу захисту, з одного боку, але й у випадку означених мовленевих актів проявляють сутнісну характеристику посередності: залежність від емоційних ефектів тієї чи іншої інформації. Емоційна залежність посередності проявляється в гіперспоживанні маскульту і перенесенні цього ма-

5. <https://zbruc.eu/node/110261>

скульгу в обшар (наприклад) новин. Посередність споживає новини так само, як споживає жанрове кіно. Задля наочності візьмемо наявні кінематографічні жанри (хорор, фантастика, мелодрама, бойовик), і проведемо паралелі із сторінкою в ТСН. Так, новину про стрілянину в Дніпрі від 28.03.2022⁶ можна окреслити в жанрі бойовик, де є елементи шпигунства і присутнє яскраво виражене емоційне забарвлення. Новину «Як зберегти кохання: історія подружжя Зібрових» від 16.03.2020⁷ характеризуємо як жанр мелодрами, де присутня романтична історія; новину «Ракета Маска вивела на орбіту український супутник Січ-2-30» від 13.01.2022⁸ можна інтерпретувати як насичену елементами наукової фантастики. «В київській квартирі знайшли розчленовані людські тіла і можливого пораненого вбивцю» від 12.12.2016⁹ — можна провести аналогію із жанром хорор тощо. Подібні новини побудовані таким чином, щоб викликати емоцію; у нашому випадку ми не робимо акцент на істинності інформації, нам важливо зареєструвати той спектр «виборів», до яких підштовхують реципієнта. Людина, просуваючись по сайту ТСН, вибирає вже знайомі сюжети, які присутні у фільмах масової культури (наприклад: «Ідентифікація Борна» реж. Д. Лайман, 2002; серіал «Справжній детектив» реж. К. Фукунага, 2014–2019 тощо). Найбільш помітним є те, що «новини» мають серійну структуру і жанрову диференціацію: кожен може знайти той сегмент, який йому буде цікавий, але він має бути емоційно забарвлений. Також серійність новин поміщена в каталогах («Політика», «Ексклюзив», «Коронавірус», «Гламур» тощо). Подібна каталогізація необхідна для того, щоб зробити доступ до бажаної інформації зручним і швидким. Посередність, у свою чергу, реалізує те бажання, яке вже присутнє в її реєстрах: всі ці жанри апелюють до вже означених нами емоцій страху, шоку, напруження, які реалізуються і в новинах, і в кіно. Провести грань між реальністю і вигадкою майже неможливо, тому посередня людина довіряє тому, що відповідає її запиту. Таким чином ми бачимо, що формула Дж. Кейнса «запит породжує пропозицію» відповідає дійсності в контексті того, що ми розуміємо під запитом бажане, яке продукує бажання. Виходячи із цієї формули, можна стверджува-

ти, що людина бажає спожити ту інформацію, яка вже в емотивному просторі є в якості емоції з одного боку, а з іншого, в інформаційному полі вже існує готовий стандарт (жанр) емоції, яку продають на цьому ринку задоволень (вся ця інформація є нічим іншим, як товаром емоції, який вдягнутий у слова). Ця ознака посередності кристалізується із критеріїв аналітики ЗМІ, а саме — відповідності ефективності, емотивності та відповідності дискурсу. Товар має в собі додану вартість, яка реалізується шляхом монетизації (блога, ЗМІ тощо): чим більше переглядів, тим більш привабливою стає площадка розповсюдження інформації з одного боку, а з іншого, правильно вибудована політика каналу надає політичні преференції, які також монетизуються власниками. Завершуючи тему емоції, слід зауважити, що критерії аналітики мають ґрунтуватися на структурному підході, який передбачає можливість побачити систему та її внутрішні структури, що вказують на природу самої системи. У такому випадку, аналізуючи сторінку ТСН, постала необхідність показати взаємозалежність жанрів кінематографу із рубриками залежно від емотивності інформації, тобто тієї емоції, яка пов'язує жанри новин із жанрами мистецтва. У цьому співвідношенні слід вказати на те, що новина перестає сприйматися реципієнтом в якості правди або істини, адже він переживає постійну нестачу ефекту. Ця залежність від ефекту вказує на те, що посередність знаходиться в замкненому положенні, при якому Я не може вийти за межі ефекту, а значить, не може проявитися повною мірою.

Наступний критерій, якого необхідно торкнутися в контексті проявлення посередності, стосується поняття сили. Сила має в собі різновекторний напрям і стосується (за Анаксагором і Емпідоклом) двох площин (φύλια та φόβος): «сила як регулюючий фактор у природі з'являється, можливо, вперше у грецькій думці, у вченні Емпедокла про любов і чвари¹⁰ та в теорії розуму Анаксагора»¹¹. Тобто, сила — той регулюючий фактор, який впорядковує простір у правильному порядку. Врешті-решт любов і смерть — це Ерос і Танатос, якщо мислити в психоаналітичному ключі. Сила є плаваючим поняттям, ефект якого був виражений в третьому законі Ньютона, де $F_{12} = -F_{21}$, тобто закон

6. <https://tsn.ua/ru/ato/v-dnepre-ustroili-strelbu-voze-supermarketa-chto-proizoshlo-foto-2022454.html>

7. <https://tsn.ua/ru/video/video-novini/kak-uberech-lyubov-istoriya-suprugov-zibrovih.html>

8. <https://tsn.ua/ru/exclusive/raketa-maski-vyvela-na-orbitu-ukrainskiy-sputnik-sich-2-30-kakoe-znachenie-imeet-etot-zapusk-1952929.html>

9. <https://kyiv.tsn.ua/ru/kyiv/v-kievskoy-kvartire-obnaruzhili-raschlenennye-chelovecheskie-tela-i-veroyatnogo-ranenogo-ubiycu-766615.html>

10. Доцільніше було б сказати «страх»

11. Цитується за М. Jammer «Concepts of Force: A Study in the Foundations of Dynamics» p 25 «Force as a regulative agent in nature appears, perhaps for the first time in Greek thought, in Empedocles doctrine of love and strife, and in Anaxagoras theory of mind»

дії та протидії. У суспільстві цей закон був показаний К. Марксом у вигляді теорії класової боротьби, яка по суті своїй зводиться до принципу: чим більше влада чинить тиск на народ, тим більша імовірність повстання, і навпаки: чим більша реакція влади, тим більший спротив народу. У свою чергу, основне завдання неолібералізму полягає в тому, щоб усунути подібну можливість за рахунок фабрикації мас людей і уведення їх в поле ідеології, яка вже прописана у владних структурах. Сила посередності полягає в її цілковитій анонімності, віртуальності та множинності каналів передання інформації, активності і рухливості в інформаційному полі. Усуваючи персональну відповідальність, система використовує силу безвідповідальності для того, щоб просувати потрібні емоції: ненависть, страх, агресію тощо. Тобто саме тих емоцій, яких потребують маси для того, щоб жити власне існування. Сила, акумульована в соціальних мережах, впливає в соціальну площину в якості таких явищ, як травля за політичні, етичні й інші погляди.

Соціальну силу посередності необхідно аналізувати з точки співвідношення Маса — Влада. У цьому контексті слід міркувати про владу мас як про певну ідеологічно зумовлену «енергію», яка реалізується в межах ідеологічного нарративу. Влада проявляється в цьому випадку через усі можливі канали колективної передачі інформації, а саме через соціальні мережі, які акумулюють цю енергію, надаючи, з одного боку, простір (площадку) для можливості проявлення думок (орієнтація, пол.), а з іншого — надає тематичне регулювання цих опіній кількома шляхами. 1) Це групове регулювання (тематичне регулювання через групи по інтересам. Наприклад: група, присвячена романській філології, чи група любителів домашніх тварин). 2) риторичне регулювання (регулювання, яке відбувається за принципом риторичних фігур ідеологічного порядку. Наприклад: про доцільність або не доцільність легалізації одностатевих шлюбів, чи легких наркотиків в Україні; ідеологічно заряджена більшість використовує тут соціальні мережі для того, щоб витиснути ідеологічного опонента на маргінеси, або інформаційно знищити його). 3) регулювання за замовченням (інформація, яка не співпадає з жодним ідеологічним дискурсом і не відповідає тим нарративам, які конструюються у віртуальних спільнотах, щезає, перестає бути видимою і не має шансів бути почутою, оскільки довко-

ла неї витворюється плівка глухоти). 4) адміністративне регулювання (регулювання, яке здійснюється адміністратором групи; кожна група має свої правила, які регулюють відношення всередині групи. Наприклад: заборона ксенофобських або шовіністичних висловів. Тобто адміністратор вибудовує певну систему принципів етичних, естетичних, і навіть економічних). 5) макрорегулювання (стосується соціальної мережі як цілого; її контролюють менеджери компанії, які модерують інформацію, що потрапляє в мережу, і видаляють ту інформацію, яка, на їхню думку, суперечить правилам користування соціальною мережею. Наприклад: Facebook).

Як ми бачимо, влада тут реалізується в різних сегментах, але просочує собою усю вертикаль взаємодії. У цьому випадку постає питання про санкції. Порушення норм призводить до: витіснення, блокування, замовчування, видалення, ізоляції. Ці санкції накладаються в якості реакції на порушення, і є віддзеркаленням суспільних структур, де є адміністрація (влада: суди, поліція, прокуратура), яка має право на репресії, і є користувачі (зокрема і великий бізнес, який ідеологічно співпрацює з адміністрацією, наприклад, сплачуючи кошти за рекламу в Facebook). Користувачі, які перебуваючи у віртуальній площині, поділяються на: 1) тих, які політично та ідеологічно ангажовані; 2) індиферентно налаштовані; 3) є представниками внутрішньої еміграції (ті, які фільтрують друзів у мережі за тими чи іншими ознаками). Переважно це інтелігенція, яка зазвичай знаходиться в позиції над¹², не вступає в безпредметні дискусії про-, але залишається в позиції спостерігача за тими війнами, які відбуваються довкола тих чи інших проблем.

Отже, поняття сили в контексті посередності корелюється з поняттям влади. Важливо позначити, що сила і влада посередності завжди колективна, і ніколи не є індивідуальною. Індивід тут розчиняється в потоці нарративів.

Висновки. Отже, розглянуто найбільш значущі формальні ознаки посередності в контексті масової культури, а саме: поняття сили і влади, мовлення, емотивності та мислення посередності і те, як вони виражаються або не виражаються в сучасному інформаційному просторі. Визначені критерії прояснюють для нас культурну специфічність посередності і проявляють її можливості. Залишаючись у межах аналітики інформаційного простору, можна підсумувати:

12. Тут слід пригадати працю О. Смулянського «Исчезающая теория», в якій автор ґрунтовно аналізує поведінку інтелігенції в соціальних мережах з точки зору психоаналізу.

посередність на поч. ХХІ ст. стала серйозною силою, яка впливає за допомогою інформаційних інструментів на поточний стан речей, виконуючи функцію імпліцитно присутньої влади і залежить від ідеологічної дискурсивності, яка знаходиться тут і зараз. Природа посередності є детериторіальною, а ознаки посередності проявляються максимально повно в контексті потоків інформації та реакції на неї (реакція в цьому випадку виступає такою ж інформацією, як і сам потік). Проаналізувавши мову посередності, можна зробити висновок про примітивний стан мовлення, безвідносно до кількості тексту сказаного або написаного. Текст, у свою чергу, виявляє особливості емотивного стану посередності, а саме емотивної ангажованості. Прослідкувавши сукупність усіх вище названих структурних елементів, можна визначити поняття посередності. Посередність — це певний стан, при якому Я переходить в колективне Ми і розчиняється в ідеологічному потоці, який нівелює потенцію індивіда на рівні мовлення і мислення, але активізує її можливість до артикуляції опінії самого різного штибу в якості реакції на ту інформацію, яка була подана з орієнтацією на самого споживача. Тобто, конструктор інформації, інформація і посередність є невіддільними і виявляються як єдине ціле. Необхідно зауважити сутнісну й функціональну редукацію посередності, нівеляцію її до рівня порожнього значення.

За допомогою аналізу посередності як сукупності рис, відкриваються шляхи, для подальших досліджень в обширах: теорії культури сучасності, масового суспільства, ідеологічних і політичних кон'юктур тощо.

Список посилань

- Аронсон, Э. (1998). *Общественное животное. Введение в социальную психологию*. Аспект-Пресс.
- Бойченко, О. (2022). *Зона русского мира*. <https://zbruc.eu/node/110261>
- Дельоз, Ж., Гваттари, Ф. (1990). *Капитализм и шизофрения. Анти-Эдип*. М. К. Рыклин (Пер.). Инион.
- Мамардашвили, М. (2000). *Беседы о мышлении. Эстетика мышления*. Московская школа политических исследований.
- Маркс, К., Энгельс, Ф. *Манифест коммунистической партии*. <http://www.esperanto.mv.ru/Marksismo/Manifesto/manifesto.html>
- Сивухин, Д. В. (1979). *Общий курс физики. Наука, I*, 78–88.
- Смулянский, А. (2021). *Исчезающая теория*. Рипол классик.
- TCH. <https://tsn.ua/>
- TCH. <https://www.youtube.com/tsn>
- Фрейд, З. (2017). *Психология масс и анализ Я. Тотем и табу*. Р. Ф. Додельцев (Пер.). Азбука-Аттикус.
- Фромм, Э. (2011). *Механизмы «бегства». Бегство от свободы*. Г. Ф. Швейник (Пер.). АСТ.
- Фромм, Э. (2010). *Иметь или быть*. Э. М. Телятникова (Пер.). АСТ.
- Хайдеггер, М. (1993). *Время и бытие: Статьи и выступления*. В. В. Бибихин (Сост., Пер.). Республика.
- Шевчук, Д. (2019). Індивідуально-особистісне буття людини перед викликами сучасності. *Людина і культура*, 42–52. НаУОА.
- Jammer, M. (1957). *Concepts of force. A study in the foundations of dynamics*. Harvard University Press. <https://archive.org/details/conceptsofforces00jamm>

References

- Aronson, E. (1998). *Public animal. Introduction to social psychology*. Aspect-Press. [In Russian].
- Boychenko, O. (2022). *Zone of the Russian world*. <https://zbruc.eu/node/110261> [In Russian].
- Deljoz, J., Guattari, F. (1990). *Capitalism and schizophrenia. Anti Oedipus*. M. K. Ryklin (Tr.). Inion. [In Russian].
- Jammer, M. (1957). *Concepts of force. A study in the foundations of dynamics*. Harvard University Press. <https://archive.org/details/conceptsofforces00jamm> [In English].
- Mamardashvili, M. (2000). *Conversations about thinking. Aesthetics of thinking*. Moscow School of Political Studies. [In Russian].
- Marx, K., Engels, F. *The Communist Manifesto*. <http://www.esperanto.mv.ru/Marksismo/Manifesto/manifesto.html> [In Russian].
- Sivukhin, D. V. (1979). *General course of physics. Nauka, I*, 78–88. [In Russian].
- Smulyansky, A. (2021). *Disappearing theory*. Ripol classic. [In Russian].
- TSN. <https://tsn.ua/> [In Ukrainian].
- TSN. <https://www.youtube.com/tsn> [In Ukrainian].
- Freud, Z. (2017). *Psychology of the masses and analysis Ya. Totem and taboo*. R. F. Dodeltsev (Tr.). ABC-Atticus. [In Russian].
- Fromm, E. (2011). *Escape mechanisms. Escape from freedom*. G. F. Shveinik (Tr.). AST. [In Russian].
- Fromm, E. (2010). *To have or to be*. E. M. Telyatnikova (Tr.). AST. [In Russian].
- Heidegger, M. (1993). *Time and being: Articles and speeches*. V. V. Bibikhin (Comp., Tr.). Republic. [In Russian].
- Shevchuk, D. (2019). Individually-special buttya people in front of the vikliki suschesnosti. *Ludina i culture*, 42–52. NaUOA. [In Ukrainian].

Надійшла до редколегії 15.12.2022